

ДРАГАНА ГРБИЋ

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју, Београд

ИЗ ЕПИГРАФСКЕ БАШТИНЕ АНТИЧКЕ ДОКЛЕЈЕ: ЈЕДАН НАТПИС ПОСВЕЂЕН *NEPTUNO PERICULORUM ABSOLUTORI*

УДК: 930.2:003.071=124'02]:726.1(497.16)

DOI: 10.2298/STA0959175G

Кратко саопштење

e-mail: ddgrbic@f.bg.ac.rs

Примљено: 23. јануара 2009.

Прихваћено: 4. маја 2009.

Апстракт. – У чланку је поправљено читање и понуђена нова интерпретација недавно објављеног натписа посвећеног Нептуну, који носи до сада непосведочени атрибут *Absolutor periculorum*. Изнета су запажања о аспектима Нептуновог култа, о пореклу дедиканта и пословним италским породицама у провинцији Далмацији. Тумаче се везе Доклеје са приморјем и северном Италијом.

Кључне речи. – Нептун, *Absolutor periculorum*, *Petronii*, Далмација, Доклеја, трговина, пловидба.

У непосредној близини центра античке Доклеје, на левој обали Зете, у правцу Спужа, Стево Вучинић је 2003. године из корита реке извадио антички жртвеник са натписом.¹ Ара је добро очувана, израђена је од белог кречњака, 61,5 x 33 x 21 cm; натписно поље, без оквира, 29 x 25 cm, постављено је на профилисаној основи, са фронтоним украшеним розетом и акротеријама.²

Натпис је занимљив и захтева посебан осврт, нарочито што га издавач није добро прочитао ни протумачио. Преносим, најпре, читање објављено у првом издању:³

*Neptuno | sacrum p|ericulo rui|nae Absolu V(5)|tori
Petro|⁵nus Aspe|r v(otum) s(olvit) l(ibens) a(nimo).*

Текст заузима целу површину натписног поља; редови 2 и 5 увучени су за половину словног места, док су редови 7 и 8⁴ симетрично увучени у средину. Слова су висока 3,3–4 cm, у последњем реду 2,5 cm,

¹ Вучинић 2007, 197: »испод мјеста званог Лазе Радевића, удаљеног 3 километра од моста на ријеци Зети, на Вранићким Њивама, у правцу Спужа«; *ibid.* 201–202: натпис са две фотографије споменика. У вези са читањем аутор се био консултовао са †Р. Хошеком са Карловог универзитета у Прагу.

² Уз ару је нађен и други покретни материјал. Према обавештењу које је аутор добио, власници суседног поседа наишли су на различите античке остатке једне или више грађевина. Део тог материјала – неколико архитектонских елемената – мештани су ископали 2007. године, а Вучинић их је објавио у истом чланку (*ibid.* 197–201). Аутор такође извештава да се приликом постављања телефонских стубова уз данашњи пут, наишло на трагове пута који би могао бити римски. Систематска ископавања би свакако пружила јаснију представу о изгледу и карактеру локалитета.

³ Текст натписа је у *ed. princ.* објављен у три различите варијанте, са извесним недоследностима. Минускулна транскрипција донета је без одговарајућих заграда и ознака за крај реда: *Neptuno sacrum periculo ruinae Absolu V(5) tori Petronius Asper votum solvit libens animo*. Редови и разрешења скраћеница су у нашем тексту означени према мајускулној транскрипцији за коју се издавач одлучио, како би се могао пратити коментар који следи.

* Чланак представља резултат рада на пројекту: *Антички натписи на тлу Илирика: критичко издавање и интердисциплинарна истраживања епиграфских споменика* (бр. 147003) који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

неједнаког облика и величине, са кратким серифима. На основу палеографских одлика натпис се може датовати у другу половину II или почетак III века.

Према објављеном тексту натписа следи да су на крају реда 3 урезана слова VI, док би на почетку реда 4 стајала трострука лигатура: NAE, што издавач чита као *ruinae*.⁵ Међутим, слово V на крају трећег реда урезано је сасвим уз ивицу натписа и нема видљивог трага слова I (чак ни у лигатури), док је на почетку реда 4, како се на фотографији јасно види, урезано слово M. Хоризонтална црта, која се издавачу учинила као лигатура, заправо је оштећење које полази од размака између слова и иде до средине средње вертикалне хасте слова M,⁶ какво се уочава и у реду 5 између слова E и T. Затим, на крају реда 4 видљиво је једно слово V; нема основа за претпоставку изнету у *editio princeps* да је лапицида означило пети ред натписа. Такво обележавање редова није својствено латинској епиграфици. Слова M (у редовима 2 и 4) и друго N у реду 1 су развучена. Приметно је, даље, да су косе црте слова R изостављене у другом и трећем реду. Предлажем, стога, следеће читање:

*Neptuno | sacrum p|ericuloru|m Absolu|tori Petro|⁵nius
Aspe|r v(otum) s(olvit) | l(ibens) a(nimo).*

Ару је посветио Петроније Аспер *Neptuno – periculorum Absolutori*. Таква епиклеза, по моме знању, појављује се овде први пут, што представља најзанимљивији елемент овог натписа. Иако се реч *absolutor*, изведена од *absolvere* у значењу »ослободити, избавити«,⁷ среће тек у позно-античким књижевним текстовима,⁸ њена употреба на овоме месту сећа на друге – добро посведочене – епиклезе. По значењу и образовању, епитету *absolutor* би одговарала именица *liberator* – изведена истим суфиксом од *liberare* – као и *servator*. Обе се употребљавају као Јупитерове епиклезе.⁹ Нептун би следствено био »ослободилац од опасности«. Као блиска аналогија може да послужи један споменик из Тибура, на којем Нептун носи епитет *Adiutor*.¹⁰

Први издавач је претпоставио да је Аспер подигао натпис након спасења од дављења у Зети, или пак од дављења у мору.¹¹ Вероватније је, међутим, да би то било изричито поменуто.¹² И плурали – *pericula* – указује да посвету треба схватити у општијем смислу.¹³ То би могле бити опасности у вези са пловидбом, која је подразумевала и неизвесност и разне ризике.¹⁴ Стога је било уобичајено да се Нептуну заветује приликом одласка на море или на повратку са

мора.¹⁵ Бројни су споменици тога типа посвећени Нептуну и морским божанствима у насељима на копну,¹⁶ нарочито на трговачким правцима;¹⁷ доклејска би се ара могла прикључити овој групи. Завет је

⁴ Текст је ординисан у осам, а не у седам редова, како се наводи у *ed. prin.*

⁵ Вучинић 2007, 202. Аутор даје и алтернативно читање редова 3–4: ERICVLOPV|MAABSOLV.

⁶ Такво читање не одговара логици натписа.

⁷ Lewis, Short 1975, s.v. *absolvere*, D.

⁸ Cassiod. *Var.* XI, praef. 3: *absolutor ... alieni*; уп. Georges 1879, 30, s.v. *absolutor*. »der Freisprecher«, »ослободилац«; за друге потврде види: *ThLL* I, 182, 54–9. Јавља се у латинском преводу химне Акатиста, који се датира у 825. год. Dom Michel Huglo, *L'ancienne version latine de l'Hymne Acathiste, Le Muséon. Revue d'Études Orientales* 64, 1951, 27–61, *Absolutor hominum*.

⁹ *BMC* I, стр. 214, бр. 110 (Нерон); Mattingly 1920, 38; (уп. на пример: Tac. *Ann.* XV 64; XVI 35); уп. Barbieri, *Diz. Ep.*, 866–891, s.v. *Liberator*; Ἐλευθέριος. На исти начин је изведена и *Servator*, види: Lewis, Short 1975, s.v., II, *Jupiter* (нпр. Plin. *NH* XXXIV 8. 19. 74); Σωτήρ, види: Liddle, Scott, Jones 1969, s.v., значење A, 2 Зевс, и 2б. други богови, Strab. IX 1. 15; Посејдон са епитетом Σωτήρ: Hdt. VII 129. 2. За Јупитеров епитет уз Нептуна види: *IMS* II 38: [*Ne*]ptun[*o*] | *Conservat[or(i)]*...; Уп. натпис: *CIL* XI 4639 (AE 1985, 364). Уп. Cook 1925, 582, 786, 796–8, за Зевсове атрибуте уз Посејдона.

¹⁰ *CIL* XIV 3558 (*InscrIt* 4/1, 69; *ILS* 3292): *Neptuno | Adiutori | sacrum | M(arcus) Aemilius | Flaccus q(uaestor)*. За тумачење види: Wissowa 1902, 252 са нап. 6; Weinstok 1935, col. 2534.

¹¹ Вучинић 2007, 203.

¹² Као пример може се узети чувени натпис једног дечака који се удавио у Љубљаници: *in flumen perit Hemona* (*CIL* III 3224).

¹³ Први издавач не препознаје плурали.

¹⁴ Претње од гусарских (хајдучких?) напада као и природне неприлике карактеристичне су за јадранску обалу: Нор. *Carm.* III 9. 22; уп. Dell 1967, 350–351 са нап. 29. О трговини, пловидби и њеним опасностима, види примере које наводи Rostovtzeff 1926, 536, нап. 30: *CIL* III 582–4 и *CIG* 1824–7. Уп. натпис из Доње Мезије, Нове, AE 1989, 635, р. 4–6: *pericu[l]o maris lib[er]atus...*

¹⁵ Wissowa 1902, 252 и нап. 6 са примерима; затим, натпис из Тускула, AE 1940, 1 (AE 1948, стр. 33, 82): [*Ne*]ptuno *Reduci* | *L(ucius) Porcius | Severinus | v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*. Често се, у том смислу јавља у заједници са *Tempestates*; уп. *CIL* X 6642–6644; Wissowa 1902, 252. Уп. нпр. Plaut. *Stich.* III 1. 1–3 (402–5): *Quom bene re gesta salvos convortor domum, / Neptuno grates habeo et Tempestatibus; / simul Mercurio, qui me in mercimoniis / iuvit lucisque quadruplicavit rem meam*; Naev. 3. 2; 2. 21; Ovid. *Ep.* XIII 125–130.

¹⁶ Weinstok 1935, col. 2534; *CIL* V 5258; 5279, Комо; *CIL* III 4124 (*RIU* 291); 10219. Уп. натпис: AE 2004, 1671 (Africa Proconsularis, Sufetula): [*Neptuno*] | *regi [pe]llagico | Augusto...*

¹⁷ На пример: *CIL* III 3778, Хаунопт: *Neptuno | Aug(usto) sacr(um) | L. Servilius L. f. | Vel(ina) Sabinus | aedem | et porticum fecit | pecunia sua*. Уп. *CIL* III 3841, 5197, 10765. Wissowa 1902a, 206; Weinstok 1935, col. 2525.

Сл. 1. Ара посвећен Нептуну

Fig. 1. Altar dedicated to Neptune

могао бити подигнут након успешног завршетка путовања¹⁸ при постојећем светилишту или на симболичном месту.¹⁹

Дедикант натписа, *Petronius Asper*, могла би бити личност која је често изложена морској²⁰ пловидби: трговац, пословни човек и сл.²¹ Његово занимање, додуше, није забележено, али на такву претпоставку наводи и *noten* чије бројне потврде указују на то да је Аспер²² могао имати пословне и породичне везе са Приморјем. Тај гентилициј углавном носе Италици, досељавани у Далмацију у дужем временском периоду,²³ или њихови ослобођеници.²⁴ У великом броју *Petronii* се јављају у Салони²⁵ и другим приморским градовима Далмације,²⁶ али је име изузетно добро посведочено и у градовима по унутрашњости те провинције.²⁷ Натписи сведоче да су далматински Петронији често заузимали положаје у градским управама, затим, да се ради о имућнијим људима, који су се вероватно бавили трговином.²⁸ Такве су породице одржавале живе и комплексне економске

везе између Северне Италије и далматинског приморја, затим и насеља и градова у унутрашњости.²⁹

¹⁸ За такве посвете види: Wissowa 1902, 253; Wissowa 1902a, col. 206.

¹⁹ Положај Доклеје, која је са три стране оивичена рекама (Морача, Зета и Ширалија) дозвољава претпоставку да је ту постојао култ, можда и храм, неког воденог божанства, уп. нпр. *IMS* II 61 – Нептунов храм у Виминацијуму. Треба имати у виду натпис: Вулић 1931, 50, бр. 113 (*ILJug* 1850), пронађен у секундарној употреби у турском утврђењу у Спужу: *Nymph(is) Augg(ustis) | sacrum M(arcus) S(---) M(---) | cum suis*. Споменик је могао је потицати из ближе околине Доклеје. За културну заједницу Нимфа и Нептуна види: Wissowa 1902, 253 (и нап. 2 и 3), Wissowa 1902a, col. 206.

²⁰ Могло се радити о композитној опасности морске и речне пловидбе.

²¹ За везу између трговаца и Нептуна види инструктивне паралеле: натпис *CIL* III 10430 = *ILS* 3095, *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) | Iunoni | Neptuno | Marti L(ucius) Val(erius) | Italus opt(imo) colle(gio) negot(ian)ti(um) | d(onum) d(edit)*; Mócsy 1974, 125; затим, посвета Нептуну из Невиодунума у Горњој Панонији, чији је дедикант роб трговца из северне Италије, везује се такође за саобраћај реком: *CIL* III 14354, 22, *Medus | C(ai) Trotedi | negotiator(is) servus) | Neptuno | Oviano | [---]*; Mócsy 1974, 136. *Trotedius* је северноиталски гентилициј, Mócsy 1959, 160; уп. белешку уз *AE* 2003, 1195 (R. Curtis, *Phoenix* 38/2, 1984, 149, нап. 14).

²² За когномен *Asper*: Kajanto 1965, 265; *OPEL* I 187.

²³ Wilkes 1969, 232, и нап. 4.

²⁴ Alföldy 1969, 109. Гентилно име се јавља и у комбинацији са домаћим именима, ради се о мешању италских и домаћих породица, уп. *CIL* III 2097a; 2619. О Петронијима у Далмацији види и: Wilkes 1969, 303.

²⁵ Нпр. *CIL* III 2461–7; 8525; 8799; *ILJug* 2159.

²⁶ Нпр. Јадер: *CIL* III 2950; 10009; 10010; Епетиј: *CIL* III 8525 (*IIIvir*) и 8552.

²⁷ Нпр. Скардона *CIL* III 2802 (аугур); Алвона *CIL* III 3058 (= 10069), Асерија *CIL* III 9935; Ридер *CIL* III 2772 (легионар); Бурнум *CIL* III 14321, 26; у подручју око Коњица (Лисићићи, Церићи): *CIL* III 14617, 1 и *ILJug* 87. За Петроније у Нарони види ниже, текст и напомене 29 и 30.

²⁸ Дobar пример да су пословни људи – којима је пловидба често била саставни део делатности играли значајну улогу у животу градова, не само у економском већ и у друштвеном, најзад административном смислу, пружа натпис Флавија Лонгина из Дирахидија, који се, након успешног бављења поморском трговином, прихватио муниципалних дужности, Praschniker – Schober 1919, стр. 45, 57 и 57a, редови 9–11; Rostovtzeff 1926, 536; уп. Wallace-Hadrill 1999, 244 д., 272–274; за опште примедбе о улози муниципалне елите у економском животу градова; затим, Humphries 1998, о узајамним везама између трговачких мрежа и ширења култа.

²⁹ Alföldy 1965, 184–187. За везе становништва Доклеје са другим градовима провинције види на пример: *CIL* III 12695 (= Sticotti 1913, стр. 170, бр. 26) *M(arco) Flavio T(it)i f(ilio) Quir(ina) | Frontoni sacerdot(i) | in coloni(i)s Naron(a) | et Epidaur(o) Ilvir(o) i(ure) d(icundo) | Iulio Risin(i)o Ilvir(o) | quinq(uennali) pont(ifici) in coll(onia) | Scodr(a) Ilvir(o) i(ure) d(icundo) quinq(uennali)*

Са опека нађених у Нарони, сазнајемо да су северноиталски Петронији пословали у томе граду; у питању је *C. Petronius Aper*,³⁰ власник северноиталске фабрике опека *Epidiana*,³¹ који би се можда могао довести у везу са неколико личности познатих са два наронска натписа.³² Они су могли бити – пословно и другачије – присутни и у више градова, нарочито у прометним центрима попут Доклеје, где је овај гентилициј забележен на још једном натпису:³³ ---] | [Do]mno e|t Domn(a)e P|etronia Va|lentina | v(otum) l(ibens) s(olvit).

Имајући у виду распрострањеност овог гентилног имена у провинцији, доклејски Петронији нису извесно били повезани управо са породицом из Нароне, мада би то била привлачна претпоставка. Сигурно је, ипак, да се ради о Италицима или домородцима повезаним са италском породицом. С тим је у складу претпоставка да се Аспер бавио трговином што подразумева путовање морем и/или транспорт вредне робе у унутрашњост.³⁴ За то говори и посвета Нептуну, спасиоцу, коју је подигао.³⁵

|flam(ini) [---] | praef(ecto).f[abr(um)] | pleps(!) | ex aere conlato; затим, *Claudia Q. f. Probilla* са доклејског натписа *CIL III 12707* посведочена је и у Нарони (*CIL III 1877*); Alföldy 1965, 144–145; Wilkes 1969, 261.

³⁰ Patsch 1922, 118. Уп. Wilkes 1969, 501. За опеке ове фабрике, чији највећи број потиче са истарске обале (X регија Италије) види: *CIL V 116 a–k*, *C. Petroni Apri Epidian(a)*; уп. *CIL IX 6078*, 130; *CIL XI 6680*, 1, a–b. У Доклеји је пословање северноиталске фабрике опека посведочено печатним натписима *Q. Clodius Ambrosius* (*CIL III 2314*, 5; Sticotti 1913, 5; 66); Patsch 1922, 114–115; *CIL V 8110*, 70; 144. уп. Wilkes 1969, 499–504.

³¹ Епидији се јављају и у Доклеји, као домаће становништво и ослобођеници (Alföldy 1969, 83, са потврдама). Вероватно је да су у вези са неким од северноиталских Епидија.

³² С њима је извесно повезан Петроније са натписа: Patsch 1907, 97, 3, сл. 47 (*ILJug 1876*); затим, уколико је читање добро, међу осталим личностима натписа *CIL III 8451* (= 14623, 2) јавља се име Петроније Апер. Били су, како се види, у градској управи Нароне.

³³ Sticotti 1913, 158, 8, сл. 104 (цртеж); *ILJug 1827*. Пронађен је, према Стикотију, на имању на обали реке Ширалије, »ван градских зидина, у околини Бјеловине« дакле, близу места наласка Асперовог натписа. Парибени (*Paribeni 1903*, 374, бр. 1) је читао редове 1–2: *Iu]no[n]i domn(a)e*. Читање првог реда, које даје Стикоти (Sticotti 1913, 158), затим и Шашели, такође није сигурно. Наиме на цртежу се виде трагови слова које би могло бити S, али за потребе овог чланка битно је име ледиканта, стога задржавамо претходно читање.

³⁴ Patsch 1922, 116.

³⁵ Нема основа за претпоставку првог издавача (Вучинић 2007, 203) да је Нептун доклејског натписа изједначен са јаподским Биндом.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Alföldy 1965 – G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*, Budapest 1965.

Alföldy 1969 – G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg 1969.

Cook 1925 – A. B. Cook, *Zeus. A Study in Ancient Religion*, I–II, Cambridge 1925.

Dell 1967 – H. Dell, The Origin and Nature of Illyrian Piracy, *Historia* 16, 1967, 344–358.

Georges 1879 – K. E. Georges: *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*. Band 1, Leipzig 1879.

Humphries 1998 – M. Humphries, Trading gods in northern Italy, y: *Trade, Traders and the Ancient City*, H. Parkins – C. Smith, 203–24, London and New York 1998.

Kajanto 1965 – I. Kajanto, *The Latin Cognomina*, Helsinki 1965.

Lewis, Short – C. T. Lewis, C. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1975.

Liddle, Scott and Jones – H. G. Liddle, R. Scott and H. S. Jones, *A Greek–English Lexicon*, Oxford 1968.

Mattingly 1920 – H. B. Mattingly, Some Historical Roman Coins of the First Century A.D., *JRS* 10 (1920), 37–41.

Mócsy 1959 – A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, Budapest 1959.

Mócsy 1974 – A. Mócsy, *Pannonia and Upper Moesia. A history of the middle Danube provinces of the Roman Empire*, London – Boston 1974.

Paribeni 1903 – R. Paribeni, Inscrizioni Romane di Doclea e di Tusi, *Bullettino della Commissione archeologica comunale di Roma*, 374–379. Roma 1930.

Patsch 1907 – C. Patsch, *Zur Geschichte und Topographie von Narona*. *Schriften der Balkankommission. Antiquarische Abteilung* V, Wien 1907.

Patsch 1922 – C. Patsch, *Historische Wanderungen im Karst und an der Adria I. Herzegowina einst und jetzt*, Wien 1922.

Praschniker – Schober 1919 – C. Praschniker – A. Schober, *Archäologische Forschungen in Albanien und Montenegro*. *Schriften der Balkankommission. Antiquarische Abteilung* VIII, Wien 1919.

Rostovtzeff 1926 – M. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford 1926.

Sticotti 1913 – P. Sticotti, *Die römische Stadt Doclea in Montenegro*. *Schriften der Balkankommission. Antiquarische Abteilung* VI, Wien 1913.

Вулић 1931 – Н. Вулић, Антички споменици наше земље, *Споменик LXXI*, Београд 1931, 4–259.

Вучинић 2007 – С. Вучинић, Ара посвећена Нептуну и неколико налаза са античког локалитета на Лазама Радевића, *Историјски записи*. Орган Историјског института Црне Горе и Друштва историчара Црне Горе (Organ de l'Institut historique et de la Société d'historiens de la RS de Monténégro) LXXX, 1–4, Подгорица 2007, 197–203.

Wallace-Hadrill 1999 – Wallace-Hadrill, Elites and trade in the Roman town, y: *City and Country in the Ancient World*, edd. J. Rich, A. Wallace-Hadrill, London – New York 1999.

Weinstok 1935 – St. Weinstok, Neptunus, *RE* XVI(1935), col. 2514–2537.

Wilkes 1969 – J. J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969.

Wissowa 1902 – G. Wissowa, *Religion und Kultus der Römer*, München 1902.

Wissowa 1902a – G. Wissowa, Neptunus, W. H. Roscher (Hrsg.), *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, III–1, col. 202–207.

Summary:

DRAGANA GRBIĆ

University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Department of History, Belgrade

**INSCRIPTION DEDICATED TO NEPTUNE
FROM THE TERRITORY OF ANCIENT DOCLEA**

Key words. – Neptune, *Absolutor periculorum*, *Petronii*, Doclea, Dalmatia, trade, navigation.

A new votive inscription from the territory of Doclea has recently been published. The reading of the text needs revision, and consequently, reinterpretation. The inscription should be read as follows:

*Neptuno | sacrum p|ericuloru|m Absolu|tori Petro|^snius Aspe|r
v(otum) s(olvit) | l(ibens) a(nimo).*

Neptune's attribute *periculorum Absolutor* appears here for the first time. The noun «*Absolutor*», i.e. «he who absolves, li-

berator», attested late in the narrative sources e.g. Cassiod. *Var.* XI, praef. 3, should be close to the Jupiter's epithets *Liberator* or *Servator*. The dedication could be connected with a successful ending of a journey, possibly after being exposed to maritime perils: the dedicator may well be a person engaged in trade and businesses that involve transmarine voyage. His name – *Petronius Asper* – implies the connection with the large group of Italian settlers in Dalmatia, whose presence is attested in the province all through the Principate. Such relations are illustrated in the light of other Dalmatian examples.